

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๕๑

จดหมายเหตุเมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต

๑๕๖.๖
๒.๑๗๖

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๕๑

จดหมายเหตุเมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต

ราชบัณฑิตยสภารวบรวม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระศพ

พระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ บิรมหาราชปติวรดา

ครบสี่ตมวาร

ณวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ ไสภณพิพรรฒธนากร

๕๕๕.๗

พระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา
พระรูปฉายเมื่อปีกุน พ.ศ. ๒๔๓๐ พระชันษา ๒๔

๑๘๕๖

สารบัญ

อธิบายพระนามและนามที่ปรากฏในจดหมายเหตุ	หน้า ก
อธิบายเบื้องต้น	” ๑
พระราชปรารภเรื่องปกครองแผ่นดิน	” ๒
พระราชดำรัสกับพระยาศรีสุริยวงศ์เรื่องรัชทายาท	” ๔
เรื่องทรงพระราชอุทิศถวายพระขำมรงค์ & องค์ทรงพระพุทธรูป	” ๖
พระราชปรารภเรื่องพระสงฆ์ห่มแหวก	” ๘
คำสารภาพของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	” ๑๐
คำวินิจฉัยเรื่องพระสงฆ์ห่มผ้า	” ๑๒
พระราชปรารภเรื่องอาการทรงพระประชวร	” ๑๓
คำขุณราชนิทานแพทย์ذنองพระราชปรารภเรื่องอาการพระโรค	” ๑๕
กรมหมื่นวงศ์าดนิตเสนอในที่ประชุมด้วยอาการพระโรค	” ๑๖
พระราชดำรัสให้ถวายเงินแจกพระสงฆ์ มีบัญญัติข้อวัด จำนวน	” ๑๗
พระ และจำนวนเงิน	” ๓๓
พระราชนิพนธ์ทรงขมาพระสงฆ์	” ๓๕
พระกระแสรับสั่งเรื่องแจกเงินราษฎร	” ๓๖
อธิบายคตอนท้าย	” ๓๖

อธิบายพระนามและนามที่ปรากฏในจดหมายเหตุ

พระพุทธรังสรรค์	พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
พระพุทธรนิมิต	พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
เจ้าฟ้าใหญ่ เจ้าฟ้ามงกุฎ เจ้าฟ้าน้อย	พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
กรมขุนรามอิศเรศ	พระองค์เจ้าสุริยา พระเจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ ๓ ต่อมาเลื่อนเป็นกรมพระ
พ้อมัง กรมขุนเคชอติศร์ กรมขุนพิพิธภูเบนทร	พระองค์เจ้ามั่ง พระเจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ ๒ ต่อมาเลื่อนเป็นสมเด็จพระยาเดชาดิศร์ พระองค์เจ้าพนมวัน พระเจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ ๒ ต่อมาเลื่อนเป็นกรมพระ
กรมหมื่นนุชิตชิโนรส	พระองค์เจ้าวาดุกรี พระเจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ ๓ ทรงผนวชเป็นพระราชาคณะเจ้าคณะกลางอยู่วัดพระเชตุพน ต่อมาทรงรับมหาสมณุตมาภิเศก เป็นสมเด็จพระพรหมประมานุชิตชิโนรส

กรมหมื่นพิทักษ์เทเวศร์	พระองค์เจ้ากุญชร พระเจ้าตูกเชอในรัชกาลที่ ๒ ต่อมาเลื่อนเป็นกรมพระ
กรมหมื่นวงศ์ดำเนิน	พระองค์เจ้านวม พระเจ้าตูกเชอในรัชกาลที่ ๒ ต่อมาเลื่อนเป็นกรมหลวงวงศ์อาชิตยราชดิสิต
พระองค์เจ้าฤกษ์	พระเจ้าตูกเชอในกรมพระราชวังบวร ๑ รัชกาลที่ ๒ ทรงผนวชเป็นพระราชาคณะ อยู่วัดบวรนิเวศ ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงรับมหาสมณคุณ มาภิเชกเป็นสมเด็จพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์
พระองค์เจ้าดวงจันทร์	พระเจ้าตูกเชอในรัชกาลที่ ๓ ต่อมาเป็นกรมหมื่นภูมินทรภักดี
พระองค์เจ้าอรณพ	พระเจ้าตูกเชอในรัชกาลที่ ๓ ต่อมาเป็นกรมหมื่นอนุตมรัตนาคี
พระองค์เจ้าอุไร	พระเจ้าตูกเชอในรัชกาลที่ ๓ ต่อมาเป็นกรมหมื่นอดุลยลักษณสมบัติ
พระองค์เจ้าบุตรี	พระราชธิดาในรัชกาลที่ ๓ ถึงรัชกาลที่ ๕ เป็นกรมหลวงวรสวรรค์สุตา
หม่อมเจ้าพระรอง	ในกรมหลวงพิเศษศรีสวัสดิ์ พระเจ้าตูกเชอ รัชกาลที่ ๓ ทรงผนวชเป็นเปรียญ ๘ ประโยค ต่อมาได้เป็นหม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์ ที่พระราชคณะอยู่วัดบพิตรพิมุข

เจ้าพระยาพระคลัง	(ดิศ บุนนาค)	ต่อมาเลื่อนเป็นสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์
พระยาศรีพิพัฒน์	(ทศ บุนนาค)	ต่อมาเลื่อนเป็นสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ
พระยาราชสุภาวดี	(โต กัตยานมิตร)	ต่อมาเลื่อนเป็นเจ้าพระยานิกรบดินทร ที่สมุหนายก
พระยาศรีสุริยวงศ์	(ช่าง บุนนาค)	ต่อมาเลื่อนเป็นเจ้าพระยาที่สมุหพระกลาโหม ถึงรัชกาลที่ ๕ เลื่อนเป็นสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
พระยาเพชรพิชัย	(เตือ ฉันทิรตัน)	ต่อมาเป็นเจ้าพระยาธรรมา
พระยาอภัยโนฤทธิ		
พระยาเทพวรชุน		
พระยาพิพัฒน์ โภษา	(บุญศรี บุรณศิริ)	ต่อมาเลื่อนเป็นพระยามหาอำมาตย์ แล้วเป็นเจ้าพระยาธรรมา ถึงรัชกาลที่ ๕ เป็นเจ้าพระยาสุรธรรมมนตรี
พระยาโชฎิกกราชเศรษฐี		
พระยาประชาชีพ		
พระยาเพชรปาณี		
พระยาราชเสนา		
พระอินทรเทพ	(ชุนทอง)	ต่อมาเลื่อนเป็นพระยาเพชรพิชัย
พระยาพิเรนทรเทพ		

- พระศรีวัดเทพ (ปาน) ต่อมาเลื่อนเป็นพระยาราษฎร์ภูวดี
- จ๋ม่นัรพรเพชภักดี
- จ๋ม่นเด่มอใจราช
- จ๋ม่นราชามาตย์ (ข้า บุนนาค) ต่อมาเป็นเจ้าพระยาทิพากรวงศ์
- จ๋ม่นราชาบาด
- จ๋ม่นดุมุพิมาน (แผล บุนนาค) ต่อมาเป็นพระยาศรีพิพัฒน์
ถึงรัชกาลที่ ๕ เลื่อนเป็นเจ้าพระยา
- จ๋ม่นอินทามาตย์
- หลวงศรีกาฬสมุท
- หลวงรักษาดมบดี
- หลวงเทพ (ลัดดี)
- หลวงพิทักษ์สุเทพ
- ขุนราชนิทาน
- หมื่นอภัย (ธรรมการ)
- นายชัยขรรค์ (แย้ม บุนนาค) ต่อมาเป็นพระยาวรวงศ์
พิพัฒน์
- เจ้าจอมมารดาอิง ชิดาเจ้าพระยานิกรบดินทร เป็นเจ้าจอมมารดา
กรมหลวงวรเสร์สุธาดา ถึงรัชกาลที่ ๕ เป็น
ท้าวสมศักดิ์
- ท้าวศรีสุจจา (แสง)

จดหมายเหตุ
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต

อธิบายเบื้องต้น

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเถลิงถวัลยราชสมบัติ เมื่อ
ปีวอก พ. ศ. ๒๓๖๗ เสด็จดำรงสิริราชสมบัติมาโดยความผาสุกสิริสวัสดิ
ใต้ ๒๕ พรรษา ครั้นถึงบวช จตุศักราช ๑๒๑๒ (พ. ศ. ๒๓๕๓) ทรง
พระประชวรไม่สบายพระองค์มาตังแต่เดือน ๑๐ แต่ในเดือนท้ายระดูพรรษา
ทรงพระอุคสาหะเสด็จพระราชดำเนินพระราชทาน พระกฐินได้ตลอดตามเคย
อย่างทุกปี แต่ขึ้นมาพระอาการก็ไม่สบายมากขึ้น พระองค์ก็ทรุดโทรม
ลงโดยลำดับ ได้ประชุมแพทย์ถวายพระโอสถ พระอาการก็ไม่เค็ดือนคลาย
ขึ้น พระองค์ทรงทราบชัด ว่าพระอาการซึ่งทรงพระประชวรครั้งนี้
จะเป็นอด้านแห่งพระชนมายุมิได้ทรงประมาท จึงทรงแต่งตั้งพระราชปวรรณ
และพระราชประสงค์ด้วยเรื่องต่าง ๆ ดังปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุที่พิมพ์ไว้
ในเล่มนี้

พระราชปรารภเรื่องการปกครองแผ่นดิน

พุทฺธิ์ สรรณิ์ คจฺณามิ ฆมฺมึ สรรณิ์ คจฺณามิ สัมมิ์ สรรณิ์ คจฺณามิ
 คุณพระรัตนตรัยอันเป็นใหญ่ในโลก ให้เจ้าพระยาพระคลัง พระยา
 ศรีพิพัฒน์ พระยาราชสุภาวดี กับขุนนางผู้น้อยทั้งปวง จงเป็น
 สามีภักดีรสแก่กันและกัน ตั้งใจจดของพระเดชพระคุณสมเด็จพระพุทธิเจ้า
 อยู่หัวทั้ง ๒ พระองค์มาแล้ว ได้ช่วยกันรักษาแผ่นดินของสมเด็จพระ
 พุทธิเจ้าอยู่หัวอันเป็นปฐมกษัตริย์มาได้ถึง ๖๘ ปี จนมีพระญาติประยู
 วงศ์อันวงศ์สืบ ๆ มาเป็นอันมากประมาณถึงพันหนึ่งสองพัน แต่ที่เ็น
 ผู้หญิงนั้นยกเสีย ว่าแต่ผู้ชายที่เ็นผู้ใหญ่ก็มี กตางคนก็มี เด็กก็มี
 นั้น สมเด็จพระพุทธิเจ้าอยู่หัวได้ข่มข้อมคุณานุรูปทุกองค์ แต่ที่จะให้
 บังคับให้ท่านผู้ใดเ็นเจ้าแผ่นดิน บังคับไม่ได้ขอเสียเถิด ให้พระญาติ
 ประยูวงศ์กับขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยประนีประนอมกัน สมมุติจะให้พระองค์
 ใดหรือผู้ใดเ็นเจ้าแผ่นดินก็สุดแต่จะเห็นพร้อมกันเถิด ให้เห็นแก่
 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กับ
 สมเด็จพระพุทธิเจ้าอยู่หัวด้วย อย่าให้มาพนักกันเสียนักเถย จงช่วยกันรักษา
 แผ่นดินไปด้วยกันเถิด

อนึ่งการพระราชกุศลซึ่งได้สร้างวัดวาอารามกับทั้งการพระราชกุศลตั้ง
 ขึ้น ๆ ยังค้างอยู่เ็นอันมากนั้น ถ้าท่านผู้ใดจะได้ครองแผ่นดินสืบไปจง
 ส่งเคราะห์แก่ข้า ด้วยเงินในท้องพระคลังทั้งข้างหน้าข้างในมีอยู่สัก ๔๐,๐๐๐
 ชั่งเศษ ขอไว้ให้ข้า ๓๐,๐๐๐ ชั่ง จะใช้ในการพระราชกุศลซึ่งยังค้างอยู่นั้น

ยังเงินอีก ๓๐,๐๐๐ ซึ่งเศษนั้น จงเอาไว้ใช้ในการแผ่นดินต่อไปเถิด ทองคำ
ก็มีอยู่กว่า ๒๐๐ ซึ่ง ขอแบ่งไว้ ให้ข้าเป็นส่วนพระราชกุศลสำหรับวัด
วัดวาอารามที่ยังค้างอยู่นั้นให้สำเร็จก่อน ทองเหลืออยู่จากนั้นจะใช้ทำ
เครื่องตะเม็งตะคอนและการแผ่นดินก็ตามเถิด

อนึ่งพระอัฐิพระโอยกัพระโอยกาของข้าซึ่งอยู่ในหอพระอัฐินั้น ก็ด
อยู่ก็ให้มอบไว้กับพระเจ้าตุกเธอผู้ชายพระองค์ใด ๆ ก็ตามเถิด ถ้าและ
เขาฆ่าเสียหมดแล้ว ก็ให้มอบไว้กับพระเจ้าตุกเธอผู้หญิงที่ยังเหลืออยู่นั้น
จะได้เชิญไปเสียให้พ้น ถึงพระบรมอัฐิสมเด็จพระศรีสุตาโดยนี้แล้วก็
เป็น
สูงเท่าหน้าตาเท่าหลังหาสมควรที่จะอยู่ร่วมกับพระบรมอัฐิไม่ ก็ให้เชิญ
ไปไว้กับพระอัฐิพระโอยกัพระโอยกาเสียด้วยเถิด

จดหมายกระแสพระราชโองการฉบับนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้กรมหมื่นวงศาสนิท พระยาพิพัฒน์โกษา เขียนออกมาณวันจันทร์
เดือน ๓ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีจอโทศก เพลาตี ๑๑ ทุ่มเศษ

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กระแสพระราชดำริด้วยเรื่องรัชชทายาท

(คัดจากพระราชพงศาวดารของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์)

ครั้นณวันอังคารเดือน ๓ ขึ้น ๓๐ ค่ำเพลาบ่าย ๕ โมง มีรับสั่งให้
หาพระยาศรีสุริยวงศ์จางวางมหาดเล็กเข้าไปเฝ้าในที่ มีพระราชโองการ
ถามว่า พระยาพิพัฒน์ ๑ ได้เอาจดหมายที่ทรงอนุญาตนั้นออกไปปรึกษา
หาหรือเสนาบดีแล้วหรือ เขาว่าอะไรบ้าง พระยาศรีสุริยวงศ์กราบทูล
ว่า ได้ทราบเกล้าทราบกระหม่อม ทุกคนพากันเคঁว่าโศกและเห็นว่า
โปรด ๑ ดังนี้พระเดชพระคุณเป็นที่ลุ่มลึก ปรึกษากันว่าพระโรคนี้ยังไม่
ถึงคัตวอน แพทย์หมอยังพอดลองพระเดชพระคุณได้อยู่ ซึ่งจะยก
พระวงศ์านุวงศ์พระองค์ใดพระองค์หนึ่งขึ้นก็ยังไม่สมควร จะช่วยกัน
ดลอง พระเดชพระคุณว่าราชการแผ่นดินมิให้ มีเหตุการณ์ภัยอันตรายขึ้นได้
จึงตรัสสั่งให้ท่านพระยาศรีสุริยวงศ์เข้าไปให้ชิดพระองค์ ให้ดูบุญ
พระสรีรกาย แล้วดำรัสว่าร่างกายทรุดโทรมถึงเพียงนี้แล้ว หมอเขา
ว่ายังจะหายอยู่ไม่เห็นด้วยเลย การแผ่นดินไปข้างหน้าไม่เห็นผู้ใดที่จะ
รักษาแผ่นดินได้ กรมขุนเดชะเด้าท่านก็เป็นคนพระกรรมเบา ใครจะ
พูดอะไรท่านก็เชื่อง่าย ๆ จะเป็นใหญ่โตไปไม่ได้ กรมขุนพิพิธเด้าก็ไม่
รู้จักการงาน บัญญาก็ไม่อดด่องไปได้ ท่านพ้าน้อยเด้าก็มีสติปัญญา
รู้วิชาการช่างและการทหารต่าง ๆ อยู่ แต่ไม่พอใจทำราชการ เกียจ
คร้าน รักแต่การเล่นสนุกเท่านั้น ที่สติปัญญาพอจะรักษาแผ่นดินได้อยู่
ก็เห็นแต่ท่านฟ้าใหญ่คนเดียว แต่รังเกียจอยู่ว่าท่านฟ้าใหญ่ถืออย่างมอญ

ถ้าเป็นเจ้าแผ่นดินชั้นก็จะให้พระสงฆ์ห่มผ้าอย่างมอญเสียหมดทั้งแผ่นดิน
 ดอกกระมัง กตัญญูเจ้านายข้าราชการเขาจะไม่ชอบใจ จึงได้อนุญาตให้
 ตามใจคนทั้งปวงสุดแต่แต่จะเห็นพร้อมเพรียงกัน การต่อไปภายหน้า
 เห็นแต่เองที่จะรับราชการเป็นอธิบดีผู้ใหญ่อต่อไป การก็สงครามข้าง
 ญวนข้างพระมรกเห็นจะมีแล้ว จะมีอยู่ที่แต่พวกข้างฝรั่ง ให้ระวัง
 ให้ดีอย่าให้เสียที่แก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขาที่คิดควรจะทำเรียนเอาไว้
 ก็ให้เขาอย่างเขา แต่อย่าให้นับถือเลื่อมใสไปทีเดียว ทุกวันนึกคิดสระ
 ห่วงใหญ่ให้หมด อาศัยอยู่แต่วัดสร้างไว้ใหญ่โตหลายวัด ที่ยังค้าง
 อยู่ก็มี ถ้าข้าราชการโทรมไปจะไม่มีผู้ช่วยหนุนบำรุง เงินในพระคลังที่เหลือ
 จับจ่ายใช้ราชการแผ่นดินมีอยู่ ๔๐,๐๐๐ ชั่ง ขอดัก ๓๐,๐๐๐ ชั่งเกิด ถ้าผู้ใด
 เป็นเจ้าแผ่นดินแล้วให้ช่วยบอกแก่เขา ขอเงินรายนี้ ให้ช่วยหนุนบำรุง
 วัดที่ชำรุดและการวัดที่ยังค้างอยู่นั้นเสียให้แล้วด้วย ท่านพระยาศรีสุริยวงศ์
 รับพระราชโองการแล้วกราบให้ ถอยออกมาจากที่เฝ้า.

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระราชอุทิศถวายพระธำมรงค์ทรงพระพุทธรูป

วันพฤหัสบดี เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ ปีมะโรง ตรีศก มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ พระยาพิพัฒน์โกษา จมื่นสรรเพ็ชรภักดี เข้าไปเฝ้าในที่พระบรมมหาราชวัง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ มอบพระธำมรงค์ ๔ องค์ คือ

พระธำมรงค์เพชร ใจกลางผลบัวอ่อน ๑

พระธำมรงค์เพชร ใจกลางผลสวาคอ่อน ๑

พระธำมรงค์ทับทิม ใจกลางผลสวาคอ่อน ๑

พระธำมรงค์ทับทิม ใจกลางผลบัวอ่อน ๑

ทรงพระกรุณาดำรัสสั่งว่า พระอาการไม่คลายมีแต่ทรุดลงทุกวัน ทรงเห็นว่าพระโรคจะไม่หาย ถัดสิ้นพระชนม์เสด็จสวรรคตแล้ว ก็ให้เชิญพระธำมรงค์เข้าไปทรงพระในหอพระ.

(บัญชีรายละเอียดเพชรพลอยประดับพระธำมรงค์ ๔ องค์)

พระธำมรงค์เพชรองค์ ๑ มีเพชร ใจกลางผลบัวอ่อน ๑ เพชร มงคลผลเข้่อ่อน ๑๗ เพชรหน้าจอกผลถ่อมแก่ ๑๔ เพชรบัวผล ถ่อปาก ๒ เพชรมงคลบัวผลเข้่อ่อน ๒๖ รวม ๖๐

เพชรประดับกาน ผลถ่อมแก่ ๖ ผลเข้่อ่อน ๔ ผลงาอ่อน ๗ ผลงาแก่ ๒๓ รวม ๔๐ รวมทั้งองค์เป็น ๑๐๐

พระธำมรงค์องค์ ๒ นี้ได้ก่ดองทรงรูปไซ้หลังประดับนิล (นิล ?)

พระธำมรงค์ทับทิม ๑ องค์ มีทับทิม ใจกลางผลสวาคอ่อน ๑ บัว ทับทิมผลถ่อปากอ่อน ๒ หน้าเพชรผลถ่อมแก่ ๑๒ รวมทั้งองค์เป็น ๑๕

พระขำรงค์องค์นี้ได้กำบนทองหลังกรามข้าง ทั้ง ๒ องค์ นทรง
พระพุทธรังสรรค์

พระขำรงค์เพชร อักองค์ ๑ มีเพชร ใจกลางผลัดวาดอ่อน เป็น
เรือนนอกมีเพชรเม็ดเดียว

พระขำรงค์ทับทิมอักองค์ ๑ มีทับทิม ใจกลางผลัดวอดอ่อน ๑
มงคตเพชรผลัดเชือกแก่ ๑๗ หน้าจอกทับทิมผลัดวอดอ่อน ๑๔ บ่าทับทิม
ผลัดดำแก่ ๒ ร่องบ่าเพชรผลัดด้อมปก ๒ ก้านเพชรผลัดเชือกอ่อน ๗ ก้าน
เพชรผลัดเชือกแก่ ๓๐ เป็นทับทิม ๑๗ เพชร ๕๗ รวมทองคเป็น ๗๔

พระขำรงค์ ๒ องค์ นี้ได้กลองนากหลังประดับพลอยดอกตะแบกอยู่
กุดองเดียวกัน ทั้ง ๒ องค์ นทรงพระพุทธรังสรรค์

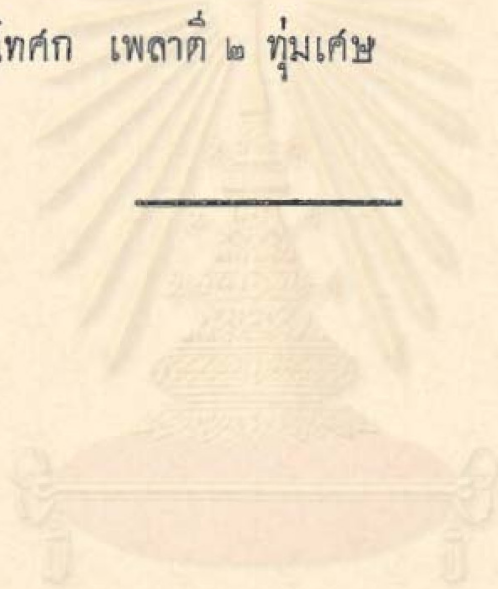
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระราชปราชญ์เรื่องพระสงฆ์ห่มแหวก

พ่อมั่งชา พ่อจงเป็นเศรษฐีมั่งคั่ง พ่อจงรู้วาระนำจิตต์และอธิบาย
 ของชาผู้พี่ อันชั้นระทุพตภาพมากอยู่แล้ว ด้วยแผ่นดินศรีอยุธยา
 ทรงพระเจ้าแผ่นดินมา ๒ พระองค์แล้ว กับพี่ด้วยอีกคนหนึ่งเป็น ๓ คั้ง
 แแต่แผ่นดินถันเกล้าถันกระหม่อมสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า ท่านได้ปราบดา
 ภิเศกปัตตาน์มาได้ ๕ ปีถึงมีแม่พี่จึงเกิด คั้งแต่จำความได้มาจนอายุ
 ได้ ๒๒ ปี ได้บวชในแผ่นดินนั้น ต่ออายุได้ ๒๓ จึงตั้งแผ่นดินไป
 มาเป็นแผ่นดินของถันเกล้าถันกระหม่อมอีก ๑๖ ปี จึงมาเป็นแผ่นดิน
 ของพี่ พระภิกษุผู้เป็นสงฆ์คนในกรุงศรีอยุธยาก็เห็นนุ่งสังฆบทรงจีวร
 เป็นตุบวบทั้งตั้งด้วยกัน แต่พระมารามัญที่เข้ามาฟังพระบรมโพธิ์สมภาร
 อยู่นั้นและเห็นครองผ้าผิดกับพระภิกษุของเรา จึงเรียกกันว่าพระมอญ
 เดียวพระไทยก็ห่มผ้าเป็นมอญ โดยอดีต โนมัตบัญญาของพี่เห็นว่า
 ถันเกล้าถันกระหม่อมยังเล็ดจ้อยก็เห็นจะให้ประชุมพระราชาคณะ ได้
 ว่ากล่าวกันให้เห็นว่าควรไม่ควรนานอยู่แล้ว นี้พี่กลัวจะเป็นบาปเป็นบุญ
 เป็นคุณเป็นโทษพระสงฆ์จะแตกร้างกันไปจึงมิได้ว่ากล่าว แต่ใจนั้นรัก
 แต่อย่างบูรณอย่างเดียวกันเถะ ดืบไปเบื้องหน้าพระภิกษุไทยซึ่งห่มผ้า
 เป็นมอญนั้นศุญไป พี่เห็นว่าควรกับศรีอยุธยา ก็ถำแก่นักตบมาก
 ๕ อีกด้วยเหตุอันใดอันหนึ่ง ชื่อของพี่ผู้ใดเป็นเจ้าแผ่นดินก็มีแต่จะ
 เลี้ยไป เขาจะว่าเป็นเมืองมอญเมืองพม่าไปเลี้ยมาแต่ครั้งแผ่นดินนั้น
 นี้แต่เป็นความวิตกของพี่มากนักหนา ให้พ่อเห็นแก่พี่ช่วยเขาจนแจ้งกับ

กรรมหมื่นนุชิตชิโนรส เธอเป็นบรมญาติอันใหญ่ทรงไว้ ซึ่งผ้ากาสาหวัดตร
 ทั้งรู้พระดีทธรรมของพระเจ้าเป็นอันมาก แล้วยังเป็นพระภิกษุศรัทธา
 พมจิวรอยู่ณหนึ่งให้พอช่วยถวายนุชิต ถ้าเธอจะรับเอาไว้ครอง
 ได้ก็ให้ถวายเป็นเถิด ถ้าเธอจะมิรับไว้ครองแล้วก็ให้เอาคืนมาเถิด

จดหมายกระแสดพระราชาโองการฉบับนี้ ทรงพระกรุณาโปรดให้
 พระเจ้าดุกเธอ พระองค์เจ้าอรณพเขียนออกมาณวันอังคาร เดือน ๓
 แรม ๒ ค่ำ ปีมะเมียชก เพลาตี ๒ ทุ่มเศษ

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำสารภาพของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎ

กระหม่อมฉันเจ้าฟ้ามงกุฎสมมุติเทววงศ์ ขอรับพระราชทาน
 คำสารภาพโดยสัตย์ โดยจริง ว่าแต่ก่อนเมื่อเป็นภิกษุหนุ่มแรกบวช กำลัง
 ยังกังหนำหาความรู้วินัยศึกษา ไปคบหากับพระสงฆ์พวกคึกคะนองคิดละเอียดย
 ไปต่าง ๆ ได้ฟังท่วงพูดกันว่าห้ามอย่างรามัญเห็นถูกต้องด้วยเหตุต่าง ๆ
 ก็พลอยเห็นไปด้วย แต่ยังไม่ได้ห้ามเองมิได้ ครั้นภายหลังพระสงฆ์
 อื่น ๆ ท่านห้ามเข้าไปในพระราชวังเป็นรับสั่งถามเตย ๆ มิได้มีรับสั่ง ก็
 พลอยคิดดีใจไปว่าทรงพระกรุณาโปรดให้ออกตามชอบใจ จึงพลอยทำด้วย
 ต่อมา โดยรักไปข้างทางศึกษาหาได้นี้ก็มาถึงพระเกียรติยศและการแผ่นดิน
 เป็นของสำคัญแข็งแรงเหมือนดังทรงพระราชดำริทรงนี้ไม่เคย ถ้านึกได้
 แต่ครั้งนั้นก็ได้ประพฤติกมาดังนี้ อนึ่งเมื่อครั้งนั้นเป็นแต่มีศิษย์เป็นพระ
 สงฆ์อยู่ ๕ องค์ ๖ องค์ ไม่ทราบว่าจะมีศิษย์มากมายไป ครั้น
 อาศัยพระบารมีเป็นที่ทรงพระกรุณาชุบเลี้ยงบริษัทยิ่งมากจน จึงคิดเห็นบ้าง
 ว่าจะประพฤติกห้ามอย่างรามัญไม่สมควรแก่พระเกียรติยศและประเพณีพระนคร
 แต่กาลเดยมานานแล้วก็กระดากอยู่ และไม่มีผู้ใหญ่บังคับบัญชาเป็นที่
 อ่างก็เกรงใจศิษย์หาพวกพ้องที่ประพฤติเหมือนกันอยู่นั้น ครั้นได้รับสั่ง
 ในกรมเป็นที่อ่ากยนี้ก็จะประพฤติกตามพระราชประสงค์ ดั่งของพระเดช
 พระคุณมิให้มีความรำคาญเคืองพระบรมราชอัธยาศัย พระเดชพระคุณ
 เป็นที่ทนทนพัน ชีวิตอยู่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท อนึ่งก็จะได้เป็น
 ดำรงการด้วยพระราชาคณะผู้ใหญ่เป็นอันมากต่อไปในเบื้องหน้าด้วย.

ควรมิควรสุดแต่จะโปรด

ปฏิญาณให้ถวายไว้แต่วันพฤหัสบดี เดือน ๓ แรม ๔ ค่ำ ปีจอ
โทศก

พระดังกาในอารามนี้ ๑๑ องค์ ขอรับประทานตามใจเขาเถิด บ้าน
เมืองครูอาจารย์เขาก็บวชอย่างนั้น ครั้นเกี่ยวเช่นเข้าความจะอิงออกไป
นอกบ้านนอกเมือง.

อธิบายเรื่องต่อมา

ถึงรัชกาลที่ ๔ พระสังฆธรรมยุติกาชิงต้องห้ามผ้าคลุมอย่างมหา
นิทาย พากันถวายพระพรขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตกลับห้ามแหวก
อย่างเดิม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสตอบว่า
การปฏิบัติพระธรรมวินัยเป็นการของสงฆ์ แล้วแต่จะศรัทธาอย่างไรก็ปฏิบัติ
อย่างนั้น ไม่เกี่ยวข้องกับฝ่ายอาณาจักร เพราะฉะนั้นไม่ทรงห้ามปรามหรือ
ทรงอนุญาตทั้ง ๒ สถาน แต่นั้นพระสังฆธรรมยุติกาก็กลับห้ามแหวกต่อมา

คำวินิจฉัยเรื่องพระสงฆ์ห่มผ้า

(สันนิษฐานว่าสมเด็จพระปฐมอุทิศชินโรสลวาย)

ผ้าอันตรวาสก แปลว่าผ้าปิดบังซึ่ง โทษ ด้วยเห็นโดยพยัญชนะ
 อนุตร แปลว่าโทษ วาสก แปลว่าปิดว่ากำบัง ผ้าอุตุตราสังค แปล
 ว่าผ้าบังเฉวียง ผ้าคตต้องอยู่โดยมากในเบื้องซ้าย อุตุตร แปลว่า
 เบื้องซ้าย อาสังค แปลว่าคตต้องอยู่โดยมาก คตฺฆาฏี แปลว่าบ้องกัน
 อันตรายโดยรอบ คตฺ แปลว่าโดยรอบ ฆาฏี แปลว่าบ้องกันเดี่ยวซึ่ง
 อันตราย ถ้าจะนุ่งห่มก็ควรจะทำให้คตตามแปลจึงจะชอบ

ผ้าสะบงเป็นผ้านุ่งปกนารัถมณฑลและชงฆมณฑล ผ้าจิวรห่มเป็น
 ผ้าบังเฉวียง ผ้าสังฆาฏีห่มเป็นผ้าคลุมปกกัจจมนณฑล อนึ่งในมหา
 อรรถกถาว่า สัมปมาณํ จิวรํ ปารุเปนฺเตน คตฺหริตฺวา พาหาย อุปริ
 จปีตา อุโภ อนุตา พหิมุชา ทิฏฺฐจฺนฺติ ความว่าชายทั้ง ๒ อันพระ
 ภิกษุเมื่อห่มซึ่งจิวรอันประมาณพอเต็มมือ ม้วนเข้าแถวตั้งลงในเบื้องบน
 แห่งแขน มีหน้าในกายนอกรตั้งอยู่ และจะเอาผ้าจิวรซ้อนเข้ากับผ้าสังฆาฏี
 ห่มคลุม ม้วนบวบวางลงเต็มอบ้านั้น เห็นจะไม่ต้องด้วยความอันนี้

พระราชปรารภเรื่องอาการทรงพระประชวร

ท่านทั้งหลายทั้งปวงแพทย์หมอต่าง ๆ กัด คนเรานั้นมีบุญกดี
 จรู้อาการโรคของข้าซึ่งเจ็บครั้งนั้น เดิมให้กะเสาะกระแฉะกินเข้าไม่มีรส
 คังแคเม่นมาดกับเศษธองบีแล้ว กินเข้าเกมอดบมจะมีรสดักมอหนึ่ง
 เบื่อเข้าช่วยกินแต่เขาต้มเขาบุหรือเขาบุญนกะทิ มือหนึ่งได้สัดถวยหนึ่ง
 ซอนถวย แล้วก็ให้เจ็บหลังเสียดท้องข้างซ้ายตามชาย โครงคังแค
 ยอดอกไปจนถึงเกลี้ยวบคังผาก ตามถ่ายเสียดคังแคชาย โครงลงไปจน
 กระทั่งข้อเท้า ได้ให้หมอนวดก็หายบ้าง พอประทะประทังอยู่บ้าง
 วันหนึ่งกับคนหนึ่ง ๒๔ ชั่วโมง ได้ความสู้เป็นปกติครั้งหนึ่งบ้างซอน
 หนึ่งบ้าง ครั้นนานมากได้ความสู้แต่เมื่อขณะนวด โรคเป็นดังนี้ได้
 บอกแก่หมอนวดให้หายาให้กินมาหลายขนานนักหนาแล้ว พอประทะ
 ประทังมาได้ ร่างกายก็ซบผอมลงทุกวัน ๆ เดียววันเจ็บจนถึงดมหมอน
 นอนเสื่อ ก็มีโรคอยู่แต่เพียงให้เสียดให้เพื่อข้างคำหระชาวดังกล่าวแล้ว
 เกิดขึ้นใหม่แต่บิดอุจจาระบิดผายลมเสียด นอนหงายไม่ได้ ให้เสียดให้เดิน
 ไปในท้อง ให้ปวดฝักให้คั่นให้เหียน ให้หิวเป็นกำลังกินเข้าไม่ได้เลย
 ให้เจ็บหน้าตะ โปกนอนไม่หลับ กลางคืนคั่นหนึ่งเค็ดมไปได้สัก ๓ บาท
 นาฬิกา กลางวันสักชั่วโมงหนึ่งเขาเป็นดี กินยากก็พอประทะประทัง
 มาได้ แล้วโรคเกิดขึ้นอีกอย่างหนึ่งให้ซบบัสถาวะเบาออกเล็กน้อย ให้
 ปวดอยู่เป็นหลายวันจึงค่อยเบามากออกมาได้คตายปวดไปหน่อยหนึ่ง โรค
 ซึ่งเกิดอยู่ในกายนั้นก็มีแต่เท่านั้น และจะเป็นอย่างไรมากกว่านั้นขึ้นไปอีก

พิเคราะห์ก็ยังไม่เห็น ท่านผู้ใดเป็นแพทย์เป็นหมอและมีสติปัญญา
 นำจิตตกอบไปด้วยเมตตากรุณา จงคิดอ่านช่วยเยียวยาโรคซ้ำให้หาย
 ดึกครั้งหนึ่งเถิด ข้าจะให้ส่วนกุศลซึ่งข้าได้ทำบุญให้ท่านไว้ในพระพุทธ
 ศาสนา และการกุศลต่าง ๆ อีกเป็นที่สุดจนได้ให้ท่านเข้านกเข้ากาน
 แก่ท่านกึ่งหนึ่ง หนังสืออนันตาท่านผู้ใดใดเห็นได้อ่านแล้ว ถ้าเห็น
 เหลือสติปัญญาซึ่งจะเยียวยาโรคซ้ำให้หายได้ ก็จงจำเวญพระไตรลักษณ์
 ว่า นามรูป อนิจจัง นามรูป ทุกขัง นามรูป อนตฺตา จะมีผลตาอันสงัด
 แก่ตนเป็นอันมาก

จดหมายพระราชทานพระอาการฉบับนี้ ทรงพระกรุณาโปรดให้
 พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าบุตรี เสด็จออกมาให้พระยาราชสุภาวดีณวัน
 ศุกร เดือน ๓ แรม ๕ ค่ำ ปีจอโทศก เวตาเช้า ๔ โมงเศษ

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำขุณราชนิทานแพทย์สนองพระราชปรารภ
เรื่องอาการพระโรค

ข้าพระพุทธเจ้าขุณราชนิทานได้รับได้เกล้าได้กระหม่อมฟังพระอาการ
ได้ทราบเกล้าทราบกระหม่อมเห็นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมว่า ซึ่งทรงพระ
พระชวรครั้งนี้ เพื่อพระวาทโยกระษัตริย์ก่อดอนจึงกระทำให้นั้นให้เด็ดให้ชัด
ประมัญคนหนักเบา ประทมนไม่หัดบ พระอาการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
พระราชทานออกมาทางน^{๒๕} จะขอสนองพระเดชพระคุณถวายพระ โอด์ถให้
หายแต่จะขำ

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด ขอเดชะ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำกรณณ์นวงศาสนิทเสนาอที่ประชุม เรื่องอาการทรงพระประชวร

กรณณ์นวงศาสนิท ขอรับประทานทำเรื่องราวกราบทูลพระบรมวงศา
นวงศา ทั้งพระเจ้าลูกเธอทุก ๆ พระองค์ กับท่านเสนาบดีผู้ใหญ่และทั้ง
ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แต่บรรดาที่เป็นข้าล้อมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวด้วยกัน
จงคิดถึงกตัญญูรักพระเดชพระคุณ ซึ่งทรงพระมหากรุณาชุบเกล้าชุบกระ
หม่อมเลี้ยงตามควรกับวาศนาแห่งตน ๆ ได้เห็นเกล้าเห็นกระหม่อมทอหน้า
คนทั้งนั้น พระราชอาณาจักรของสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวก็กว้างขวาง
ใหญ่โตเป็นอันมาก คงจะมีผู้รู้อวิชาคุณแห่งแพทย์ต่าง ๆ อยู่ โดย
กันที่ป่วยเป็นโรคเช่นทรงพระประชวรครั้งนี้คงจะมีบ้าง พระอาการก็ยัง
ไม่ถึงหนักถึงหนา มีแจ่มอยู่ที่โปรดให้จดหมายพระราชทานออกมาไว้ที่
เจ้าคุณดัดตั้งนั้นแล้ว กระหม่อมฉันสนองพระเดชพระคุณมาก็เต็มสติ
ปัญญามาหลายวันช้านาน แต่ก็ได้ปรึกษาท่านพระยาราชสุภาวดี พระยา
พิพัฒน์ โภชยา ครีกรของถวายพระโสดมาก็คหาตายขึ้นได้ล้มคาคคิดไม่
พระอาการทบทวนไปยังประชวรอยู่ ครันชิตของจะหันหน้าไปปรึกษา
ผู้ใดอีกก็พูดคำหนึ่งสองคำแล้วก็เลยไป ครันปรึกษาเจ้ากรมปลัดกรม
ขุนหมื่น พัน ในกรมหมอ จดหมายแต่คำรายต่าง ๆ มาให้คนละ
๒ ชานบ้าง ๓ ชานบ้าง ครันได้แต่ยงคาคคนจะให้หมั่นคงเขากิ่งเดี่ยวบ้าง
พูดจาเตือนโหดแก้วไปต่าง ๆ หาแน่นอนแข็งแรงไม่ เหมือนเดี่ยมิได้
ก็เหมือนกัน ขอพระเดชพระคุณทุกองค์จงช่วยกระหม่อมฉันคิดอ่านสนอง

พระเดชพระคุณผู้สืบเสาะหาหมอดูและคนไข้ ที่เคยเจ็บเป็นโรคเช่นพระอาการ
 เคยได้พบได้เห็น มาได้แต่ช่วยกระหม่อมฉันคิดค้นองพระเดชพระคุณ
 สัมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวให้หาย จึงจะควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

กรมหมื่นวงศ์สุนันทายันณวันอาทิตย์ เดือน ๓ แรม ๗ ค่ำ ปีจอ
 โทศก เพลา ๓ โมงเช้า

พระราชทานจตุปัจจัยแก่พระสงฆ์

ศุภมัสดุ อติตกาศ พระพุทธศักราชไม่ย่ำหัดสังวัจฉระไตรศตวรรษ
 ไตรนวุติ ปัตยุบันกาศ โสณสังวัจฉระ มาฆมาศ กาศปักข อัฐฐิมัตถุถิ
 ศศิวาร บริเวทกาศอุกฤษฐ พระบาทสมเด็จพระบรมนาถบรมบพิตร
 พระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ ทรงพระราช
 ศรัทธาเป็นสัจจะปณิธานยกพระพุทธศาสนา ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล
 บริจาคพระราชทรัพย์เป็นนิจภัตรและคิถานภัตร อุทิศถวายแก่ภิกษุสงฆ์
 ตามเนรเนื่องนิตยเป็นหลายสิบปีมาแล้ว บัดนี้ทรงพระประชวรเพื่อพระ
 วาโย มีพระกมลสันดานน้อมไปในพระรัตนตรัยคุณ ทรงเห็นพระราช
 อานิสต์ ในสังฆทานบารมีอันเป็นเหตุที่จะให้สำเร็จแก่พระโพธิญาณ โดย
 พระราชหฤทัย จึงทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้
 พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอรรณพ เบิกพระราชทรัพย์ในท้องพระคลัง
 มอบให้ ไวยาวัจกรกับบิณฑการก สำเร็จ จตุปัจจัยทั้งสี่ ถวายแก่ พระภิกษุ และ
 ตามเนรในพระอารามหลวง ในกรุงนอกกรุงและหัวเมืองซึ่งขึ้นแก่กรุงเทพ
 พระมหานคร แต่บรรดาซึ่งได้รับพระราชทานนิตยภัตรมาก่อน องค์หนึ่ง
 เงินตรา ๕ ตำลึง คิดเป็นพระภิกษุสงฆ์นิจภัตร สิริถวายเงินกับพระสงฆ์
 ๘๔ อารามเป็นพระสงฆ์ (ดังน)

พระสงฆ์ที่มิตยภัตร

กรมหมื่นนุชิต

๑

เจ้าฟ้ามงกุฏ

๑

พระองค์เจ้าฤกษ์	๑
หม่อมเจ้ารอง	๑
พระราชกณะ	๖๘
ถนาคำแห่ง	๑๗
ถนาคำที่เป็นเปรียญ	๑๕
พระครูเจ้าวัด	๑๘
เปรียญ	๓๐๔
เจ้าอธิการ	๑
สามเณรเปรียญ	๗
รวม	๒๓๕

พระสงฆ์ที่รับเข้าถึง

ถนาคำที่เป็นเปรียญ ๓ ประโยค	๗
ถนาคำสามัญ	๒๗๘
เปรียญ ๓ ประโยค	๔๐
เปรียญ ๒ ประโยค	๓
พระอนุจร	๖,๗๖๖
สามเณรเปรียญ ๓ ประโยค	๒๒
รวม	๗,๓๓๗

รวมทั้งสิ้น

๗,๓๕๒ รูป

(รูปละ ๒๐ บาท) เป็นเงิน

๑,๘๓๘,๔๐๐ (๑,๘๓๘,๔๐๐ บาท)

พระราชกุศลซึ่งทรงบริจาคในครั้งนั้น ก็จัดเป็นอสังกัจจายน์ ยากที่ผู้ใดจะ
 กระทำได้ คงจะเป็นปัจจัยให้สำเร็จแก่พระโพธิญาณ โดยราชประสงค์
 หนึ่งขอพรพระองค์สักยกบุตรพุทธรักษาในรตทั้งปวง จงเป็นทิพโอสถอัน
 ประเสริฐ มาบำบัดพระโรคให้เสื่อมคลาย จะได้ทรงสร้างพระราชกุศล
 ดำรงพระบารมีเป็นที่พึ่งแก่พระวงศ์และเสนาภคินทรีย สัมณะ
 ชีพรามณัฏฐราชกุมาร ให้อยู่เย็นเป็นสุขสืบไปภายหน้า จงทรง
 พระเจริญพระราชศีลวิถ้วัดดีพัฒนามงคล พระชนมายุอุตุมเทอญ ฯ

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บัญชีรายวันและรายการจ่ายเงินพระราชทานพระสงฆ์
วันจันทร์เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ ถวายพระสงฆ์ ๗ พระอาราม
พระสงฆ์ที่มีนิตยภัตร

กรมหมื่นนุชิต	๑
เจ้าฟ้ามงกุฎ	๑
พระองค์เจ้าฤกษ์	๑
พระราชาคณะ	๑๒
ถานาคำแห่ง	๕
ถานาที่เป็นเปรียญ	๗
เปรียญ	๓๐
ตามเนรเปรียญ	๔
รวม	๖๑

พระสงฆ์ที่รับเข้าถึง

ถานาดำญ	๔๒
ถานาที่เป็นเปรียญ	๓๐
พระอนุจร	๘๗๕
ตามเนรเปรียญ ๓ ประโยค	๓
รวม	๙๓๐
รวมทั้งสิ้น	๙๙๑ รูป
องค์ละ ๕ คำตั้ง	๒๔๗
เป็นเงิน	ซึ่ง ๑๕ คำตั้ง

วันจันทร์เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ

วัดพระเชตุพน กรมพระกตาโหม พระยาเทพวรชุน เป็นผู้แจก
พระดั่งษ์ ๔๓๓ รูป เงิน ๑๐๓ ชั่ง ๕ ตำดิ่ง

วัดบวรนิเวศ ๓๐๒ รูป วัดบรมนิวาส ๒๘ รูป วัดดอกไม้ ๑๘ รูป
วัดสี่จันทน์ ๓ รูป กรมมหาดเล็กเป็นผู้แจก พระดั่งษ์ ๑๕๐ รูป
เป็นเงิน ๓๗ ชั่ง ๑๐ ตำดิ่ง

วัดสุทัศน์เทพวราราม กรมหมื่นพิทักษ์เทเวศร์ เป็นผู้แจก พระ
ดั่งษ์ ๓๕๔ รูป เงิน ๘๘ ชั่ง ๑๐ ตำดิ่ง

วัดรังสี่สุททาวาส กรมมหาดไทย พระยาเพชรพิไชย พระยาราชนัดดา
เป็นผู้แจก พระดั่งษ์ ๗๔ รูป เงิน ๑๘ ชั่ง ๑๐ ตำดิ่ง
รวมแจกในวันจันทร์เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ พระดั่งษ์ ๘๘๑ รูป
องค์ละ ๕ ตำดิ่ง เป็นเงิน ๒๔๗ ชั่ง ๑๕ ตำดิ่ง

วันอังคารเดือน ๓ แรม ๙ ค่ำ ถวายเงินพระดั่งษ์ ๑๘ พระอาราม

ในกรุง

พระสงฆ์ทมนตยภักตร์

หม่อมเจ้ารอง	๑
พระราชอาคัน	๘
ธานาคำแหง	๔
ธานาที่เป็นเปรียญ	๒

พระครูเจ้าวัด	๑
เปรียญ	๒๔
รวม	๔๐

พระสงฆ์ที่รับเข้าถ้ำ

ถานาที่เป็นเปรียญ ๓ ประโยค	๒
ถานาสำมัญญ์	๔๓
เปรียญ ๓ ประโยค	๕
พระอนุจร	๑,๔๒๓
สามเณรเปรียญ ๓ ประโยค	๘
รวม	๑,๔๘๐
รวมในกรุง	๑,๕๒๐

หัวเมือง

พระราชอาคัน	๓
พระครู	๒
เปรียญนิตยภัตร	๑
เปรียญ ๒ ประโยค	๓
รวม	๙

รวมในกรุงและหัวเมือง ๑,๕๒๙ รูป องค์ละ ๕ คำตั้ง เป็น
เงิน ๓๘๒ ชั่ง ๕ คำตั้ง

วันอังคารเดือน ๓ แรม ๙ ค่ำ

วัดชนะสงคราม กรมขุนพิพิธ พระยาเพชรพิไชย พระยาราชเด่นา
เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๓๗๘ รูป เงิน ๔๔ ชั่ง ๓๕ ตำลึง

วัดเทพธิดาราม กรมพระตำรวจ จมื่นราชามาตย์ เป็นผู้แจก
พระสงฆ์ ๑๒๕ รูป เงิน ๓๑ ชั่ง ๕ ตำลึง

วัดมหาธาตุ กรมขุนรามอิศเรศ พระยาเทพวรชุนเป็นผู้แจก พระสงฆ์
๔๐๐ รูป เงิน ๑๐๐ ชั่ง

วัดราชนัคดา กรมมหาดเล็กเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๘๘ รูป เงิน
๒๕ ชั่ง ๓๐ ตำลึง

วัดราชบูรณะ กรมท่ากลาง หลวงรักษาสัมบตเป็นผู้แจก พระสงฆ์
๓๗๘ รูป เงิน ๘๔ ชั่ง ๓๐ ตำลึง

วัดสามพระยา ๑๑๑ รูป วัดเครือวัด ๗๕ รูป กรมมหาดเล็กเป็น
ผู้แจก พระสงฆ์ ๓๘๖ รูป เงิน ๔๖ ชั่ง ๓๐ ตำลึง

วัดดาวดึงส์ ๒๔ รูป วัดนิมิตต์ ๓๐ รูป วัดชีโนรสาราม ๑๔ รูป
วัดใหม่ทองเสม ๑๗ รูป วัดครุฑ ๒๓ รูป วัดพวา ๒๓ รูป
วัดลาดสิงขร ๑๓ รูป วัดลาดบัวขาว ๑๑ รูป วัดขุนจันทร์ ๑ รูป
กรมพระตำรวจ พระยาอภัยโนฤทธิ เป็นผู้แจก พระสงฆ์
๑๕๔ รูป เงิน ๓๘ ชั่ง ๓๐ ตำลึง

วัดนนท์รามัญ ๕ รูป วัดประทุมธานี ๔ รูป ในกรมแจก พระสงฆ์
๘ รูป เป็นเงิน ๒ ชั่ง ๕ ตำลึง

รวมแจกในวันอังคาร เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ พระสงฆ์ ๑,๕๒๘ รูป
เป็นเงิน ๓๘๒ ชั่ง ๕ ตำลึง
ดีริเข้ากัน ๒ วัน ๒๕ อาราม เป็นพระสงฆ์ ๒,๕๒๐ รูป องค์ละ
& ตำลึง เป็นเงิน ๖๓๐ ชั่ง

รายการต่อไปนี้ไม่ได้ลงวันไว้ แต่เข้าใจว่าแจกวันพุธ เดือน ๓
แรม ๑๐ ค่ำ เพราะอยู่ในระวาง ๘ กับ ๑๑ ค่ำ

ในกรุง
พระสงฆ์ที่มณฑลภัตตร

พระราชอาคณ	๒๔
ธนาตำแหน่ง	๓
ธนาที่เป็นเปรียญ	๒
พระครูเจ้าวัด	๗
เปรียญ	๒๕
ธนาเปรียญ	๓
รวม	๖๔

พระสงฆ์ที่รับเข้าถึง

ธนาที่เป็นเปรียญ ๓ ประโยค	๓
ธนาสามัญ	๘๔

เปรียญ ๓ ประโยค	๓๕
พระอนุจร	๒,๑๓๖
ตามเกณฑ์เปรียญ ๓ ประโยค	๕
รวม	๒,๒๕๓

หัวเมือง

พระครูนิคตยภัทร	๓
ภานาสามัญญ์	๖
พระอนุจร	๖๘
รวม	๗๗

รวมทั้งสิ้น ๒,๓๘๔ รูป องค์ละ ๕ ตำดั่ง เงิน ๕๘๘ ชั่ง ๓๐ ตำดั่ง
(บัญชีพระอารามและผู้แจกในวันนี้)

วัดโปรดเกษ ๒๔ รูป วัดไพเรนชน ๓๔ รูป วัดบริวาร ๘ รูป วัด
รวก ๑๐ รูป วัดจำปา ๑๒ รูป วัดภคินีนาฏ ๒๓ รูป วัดคหบดี
๔๖ รูป จมื่นถรรพ์เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๑๕๖ รูป เงิน ๓๘๘ ชั่ง
วัดโชตนาราม กรมท่าซ้าย พระยาไชยภูิกเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๕๓ รูป
เงิน ๓๒ ชั่ง ๑๕ ตำดั่ง
วัดบางตำภู กรมพระถวัลย์ หาดวงเทพเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๕๔ รูป
เงิน ๓๓ ชั่ง ๑๐ ตำดั่ง
วัดกุหาฬวรรค จมื่นอินทามาศเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒๘ รูป เงิน ๗ ชั่ง
๕ ตำดั่ง

วัดจักรวรรดิ กรมพระกตาโหม พระยาเทพวรชุนเป็นผู้แจก พระสงฆ์
๓๐๐ รูป เงิน ๗๕ ชั่ง

วัดบพิตรพิมุข ๘๓ รูป วัดใหม่พระยาศรีพิพัฒน์ ๖๗ รูป จมื่นสุมห
พิมานเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๑๕๘ รูป เงิน ๓๘ ชั่ง ๑๐ คำตั้ง

วัดสระเกศ ๒๖๘ รูป วัดส้มอแครง ๖๖ รูป กรมหมื่นพิทักษ์เทเวศร
เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒๘๕ รูป เงิน ๗๑ ชั่ง ๕ คำตั้ง

วัดโมตีโลก ๘๔ รูป วัดปากน้ำ ๔๔ รูป พระยาอภัยโนฤทธิเป็นผู้แจก
พระสงฆ์ ๓๓๘ รูป เงิน ๓๔ ชั่ง ๑๐ คำตั้ง

วัดทองนพคุณ จมื่นราชาบาทเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๖๒ รูป เงิน ๑๕ ชั่ง
๑๐ คำตั้ง

วัดทองธรรมชาติ ๔๘ รูป วัดประทุมคงคา ๒๐๓ รูป กรมขุนเดชอดิศร์
เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒๕๐ รูป เงิน ๖๒ ชั่ง ๑๐ คำตั้ง

วัดเกาะแก้ว ๕๘ รูป วัดดุสิต ๑๐๔ รูป วัดบุญริน ๑๘ รูป กรมท่ากลาง
หลวงรักษาสัมบัติเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๑๘๒ รูป เงิน ๔๕ ชั่ง
๑๐ คำตั้ง

วัดกระบี่ ๔๔ รูป วัดบวรมงคล ๕๓ รูป พระยาเพชรพิไชยเป็นผู้แจก
พระสงฆ์ ๘๕ รูป เงิน ๒๓ ชั่ง ๑๕ คำตั้ง

วัดส้มอราย กรมพระสัสดิ หลวงศรีกาถสมุทเป็นผู้แจกพระสงฆ์ ๕๘ รูป
เงิน ๑๔ ชั่ง ๑๐ คำตั้ง

วัดราชโอรส ๑๔๘ รูป วัดศาลาศากุน ๑ รูป วัดหนึ่ง ๓๘ รูป วัดนางนอง
๕๔ รูป วัดกัถยาณมิตร ๑๑๑ รูป กรมพระสัสดิ์ พระยาราชสุภาวดี
เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๓๕๓ รูป เงิน ๘๘ ชั่ง ๕ ตำตึง

วัดหงส์ พระพิเรนทรเทพเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๑๘๖ รูป เงิน ๔๘ ชั่ง
รวมแจกในวันนี้ พระสงฆ์ ๕๓๙ รูป องค์ละ ๕ ตำตึง เป็นเงิน
๕๘๘ ชั่ง ๑๐ ตำตึง

ดีริเข้ากัน ๓ วัน พระสงฆ์ ๔,๘๑๔ รูป เงิน ๑,๒๒๘ ชั่ง ๑๐ ตำตึง

วันพฤหัสบดีเดือน ๓ แรม ๑๑ ค่ำ ถวายเงินพระสงฆ์ ๔๐ พระอาราม

ในกรุง

พระสงฆ์ที่มณฑลภัตตร

พระราชาคณะ	๑๘
ถานาคำแห่ง	๕
ถานาที่เป็นเปรียญ	๔
พระครูเจ้าวัด	๕
เปรียญ	๒๑
อธิการ	๑
รวม	๕๔

๒๙

พระสงฆ์ที่รับเข้าถึง

ถานาที่เป็นเปรียญ ๓ ประโยค ๒

ถานาสำมัญญ ๙๐

เปรียญ ๓ ประโยค ๙

พระอนุจร ๒,๐๐๙

ตามเนรเปรียญ ๓ ประโยค ๕

รวม ๒๓๕๙

หัวเมือง

พระสงฆ์ที่มณฑลยกัตร

พระราชาคณะ ๓

พระครู ๑

เปรียญ ๓

รวม ๗

พระสงฆ์ที่รับเข้าถึง

ถานา ๑๖

เปรียญ ๑

พระอนุจร ๒๗๑

รวม ๒๘๘

รวมทั้งสิ้น ๒,๔๕๔ รูป องค์ดะ ๕ คำดั่ง เป็นเงิน ๖๑๓ ชั่ง ๓๐ คำดั่ง

วันพฤหัสบดีเดือน ๓ แรม ๑๓ ค่ำ วัดสุวรรณาราม กรมพระกะตาใหม่
 พระยาเทพวรชุนเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒๖๖ รูป เงิน ๖๖ ชั่ง
 ๑๐ ตำดั่ง

วัดพระยาท่า กรมพระสัสดิ์ หาดวงเทพเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๕๗ รูป
 เงิน ๑๔ ชั่ง ๕ ตำดั่ง

วัดเงิน ๔ รูป วัดทอง ๑๖ รูป วัดแก้ว ๓ รูป พระยาอภัยโนฤทธิเป็นผู้แจก
 พระสงฆ์ ๖๐ รูป เงิน ๑๕ ชั่ง

วัดราชคฤห์ กรมนา พระยาปราชสีห์เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๘๒ รูป เงิน ๒๓ ชั่ง
 วัดระฆัง ๒๔๘ รูป วัดสิงห์บางคูเวียง ๑ รูป วัดน้อยนางท่า ๘ รูป กรม
 ท้ากลาง หาดวงรักษาสัมบัติเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒๕๘ รูป
 เงิน ๖๔ ชั่ง ๑๐ ตำดั่ง

วัดราชสิทธิ์ กรมขุนพิพิธ พระยาเพชรปานเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๓๓๔ รูป
 เงิน ๓๓ ชั่ง ๑๐ ตำดั่ง

วัดกลาง จมื่นราชามาตย์เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๘๘ รูป เงิน ๒๔ ชั่ง
 ๑๕ ตำดั่ง

วัดสังกระจาย พระพิเรนทรเทพเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๖๖ รูป เงิน ๑๖ ชั่ง
 ๑๐ ตำดั่ง

วัดอินทาราม จมื่นราชาบาทเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๕๖ รูป เงิน ๑๔ ชั่ง

วัดจันทาราม พระอินทรเทพเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๔๖ รูป เงิน ๑๓ ชั่ง
 ๑๐ ตำดั่ง

วัดอรุณ ๒๒๖ รูป วัดเค็ดวทรนัทร ๔๓ รูป วัดวิสุทธทาราม ๑๗ รูป ถ้อยมวงษ์
 พระยาเพชรพิไชยเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒๘๖ รูป เงิน ๗๓ ชั่ง
 ๓๐ ตำดั่ง

วัดอัมพวัน ๒๒ รูป วัดจอมสุตาราม ๑๒ รูป วัดอภัยทาราม ๑๓ รูป
 วัดบางขนุน ๑ รูป จมื่นด้รพรเพชภักดีเป็นผู้แจก พระสงฆ์
 ๓๖ รูป เงิน ๘ ชั่ง

วัดอัมพวัน ๒๒ รูป วัดจอมสุตาราม ๑๒ รูป วัดอภัยทาราม ๑๓ รูป
 วัดบางขนุน ๑ รูป จมื่นด้รพรเพชภักดีเป็นผู้แจก พระสงฆ์
 ๔๖ รูป เงิน ๑๓ ชั่ง ๓๐ ตำดั่ง

วัดอมรินทร์ กรมมหาดไทย พระศรีวัดเทพเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒๕๕ รูป
 เงิน ๖๓ ชั่ง ๑๕ ตำดั่ง

วัดพระยาญาติ เจ้าคุณพระยาศรีพิพัฒน์รับแจก พระสงฆ์ ๘๖ รูป เงิน
 ๒๓ ชั่ง ๓๐ ตำดั่ง

วัดประยูรวงศ์ ๒๘๐ รูป วัดนวดนรดิศ ๕๔ รูป วัดกุฎี ๓๐ รูป กรม
 ทำหลวงรักษาสัมบัติรับไปแจก พระสงฆ์ ๓๕๔ รูป เงิน ๘๘ ชั่ง
 ๓๐ ตำดั่ง

วัดปราสาท ในกรมแจก พระสงฆ์ ๑ รูป เงิน ๕ ตำดั่ง

วัดเครือ จมื่นด้รพรเพชภักดีแจก พระสงฆ์ ๒ รูป เงิน ๓๐ ตำดั่ง

รวมพระสงฆ์ ๒,๑๕๘ รูป เงิน ๕๓๘ ชั่ง ๑๕ ตำดั่ง

รวมหัวเมือง

กรุงเก่า ๒๒๒ ต่่มุทต่งคราม ๗๐ ฉะเชิงเทรา ๑ ต้าครบุรี ๑ ราชบุรี ๑
 หัตถวงพิทักษ์สุเทพ ห่มนอภยธรรมการ เป็นผู้แจก พระดั่งษ์
 ๒๙๕ รูป เงิน ๗๓ ชั่ง ๑๕ ตำดั่ง รวมในกรุงแะหัวเมือง
 พระดั่งษ์ ๒,๔๕๔ เงิน ๖๓๓ ชั่ง ๓๐ ตำดั่ง (จำนวนรายตะเอียด
 แดกกับยอดในประกาศ น่าจะจดบกพร่อง เห็นว่าเป็นของเก่า
 จั่งคงไว้)

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระราชนิพนธ์ทรงขมาพระสงฆ์

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาลเป็นอดีตล่วงแล้ว ๒๓๘๓ พรรษา ลูกาต
 ฌคุณมาต ศุภรบัคษ์ ฌฐฐมัตถิ โสรวาร บริเขตกาลกำหนด เพลา
 บ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระบรมนาถ บรมขรรมิภีระราชาธิราชปิตร
 พระพุทธเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงพระประชวรมีความรำจอนพระราชฤทัยถึง
 พระราชกิริยาซึ่งได้ทรงประพฤติมา ในการซึ่งได้ทรงปฏิสันถารปราศรัย
 และมีพระราชดำรัสด้วยกิจใด ๆ กับพระสงฆ์ราชาคณะถนายนุกรมบาเรียน
 และภิกษุอนุจร องค์ใด ๆ ก็ดี ตั้งแต่จำความได้มาจนกาลบัดนี้
 ทรงพระบริวิตกระแวงอยู่ ว่าเกตุอกจะมีความพลั้งพลาดประมาทในโวหาร
 เป็นการขอการจะ ไม่สมควรที่จะทรงตรัสแก้สมณบรรพชัตในพระศาสนา
 หนึ่งตั้งแต่ทรงถว้ด้วยราชาภิเศกมา บางทีอภิภรณ์มีในพระสงฆ์ ก็ได้
 ทรงตรัสประภาษเป็นพระราชดำริดูหนึ่งกระด้าง . เพื่อให้พระราชาคณะ
 ถนายนุกรมเจ้าหมู่เจ้าคณะทั้งปวงเกรงพระราชาานุภาพ จะให้อุตสาหะ
 ตั้งสอนศิษยานุศิษย์และปราบปรามภิกษุอติษฐ์เหล่าอันธพาล ให้พระพุทธ
 ศาสนาถาวรวัฒนาการบริสุทธิสะอาด ด้วยอำนาจพระเดชานุภาพสมเด็จพระ
 พระเจ้าแผ่นดิน ที่เป็นล้าสโนปถัมภก ก็ครั้งนั้นพระราชวิตกว่าพระราช
 กิริยาทั้งปวงนั้นถนายนุกรมจะเป็นขอการจะและไม่เป็นที่ชอบใจแก่พระผู้เป็นเจ้า
 บางองค์ทรงวิปฏิธารอยู่ จึงมีพระราชโองการมานพระบันฑูรสุรสุตี่หนาท

อาราธนาภาพเจ้าฟ้ามงกุฎสัมมุติเทวาวงศ์ ให้ เป็นพระรับเชิญกระแส
พระราชโองการ มาอ่อนน้อมนมัสการขอขมาโทษที่จะพึงมี เพราะ
พระราชดำรัสซึ่งทรงตรัสเฝ้าหยอกฤาษณ์กายใด ๆ ก็ตั้งปวง เป็นพระราช
กิริยาอันล่วงเป็นไปในพระราชอาณาเขต ถานานุกรม บาเรี่ยน ภิกษุอนุจร
องค์ใด ๆ ในเวลาอันใดอันหนึ่งซึ่งล่วงมาแต่นั้น ให้ทราบตลอดไปทุกรบ
บรรดาที่ได้เคยเข้ามารับราชนิมนตณิกกิจตั้งปวง ขอให้พระผู้ เป็นเจ้าทุกองค์
จงปลงอภัยด้วย ขอหมอด โทษถวายอภัยด้วยน้ำใจอันเต็มไปด้วยเมตตา
กรุณาเป็นบุเรจาริก อย่าให้เป็นกรรมเวรต่อไป ให้สิ้นพระราชวิปฏิหาร
รําคาญตั้งปวงนั้น อนึ่งขอให้พระผู้ เป็นเจ้าตั้งปวงจงกระทำลัดดาธิษฐาน
ด้วยคุณพระศรีรัตนตรัยและจตุปาริสុทธศีลและสัจจนาถุสิกขาภิจ ถวาย
พระราชกุศลโลภศีลแต่สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ให้มีประชวรคตหายพระโรค
เป็นเกษมสุขสวัสดิ์ ให้ได้ทรงพระปฏิบัติบำเพ็ญพระกุศล เป็นพุทธการ
บารมี เพื่อพระโพธิญาณ สัมควรแก่การที่ได้ทรงประสพพบพระพุทธรัดานา
อันเป็นอตุลาตคัยบุญเขตคตินเทอญ ฯ

ให้พระราชอาณาเขต และ ถานานุกรมบรรดาที่ได้ มา อ่าน กระแสพระราช
โองการนี้ บอกแก่พระราชอาณาเขต ถานานุกรมและบาเรี่ยน ในอารามที่ยัง
ไม่ได้อ่าน มาอ่านนคาศายามค้ำเวดาบ้ายค้อ ๆ ไปเถิด.

กระแสรีบสั่งให้แจกเงินราษฎร

วันศุกร์ เดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ ปีมะแมโทศก เพลาบ่ายรุ่งแล้ว เจ้าจอมมารดาองค์กับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ออกมายืนประคองนามราชกิจ ทูลกับพระเจ้าดุกเธอ พระองค์เจ้าอรรณพว่า มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ให้พระเจ้าดุกเธอ พระองค์เจ้าอรรณพ ให้เรียกเอาเงินตราที่พระคังมหาสมบัติ มาแจกแก่ราษฎรคนละบาท ตั้งแต่วันศุกร์ เดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ ปีมะแมโทศกไปทุกวัน เมื่อเชิญพระกระแสรบสั่งพระราชโองการออกมานั้น กรมหมื่นวงศ์สันติ พระองค์เจ้าตติดาวัตี พระองค์เจ้าอุไร จมื่นแต่มอใจราช นายไชยขรรค์ อยู่พร้อมกัน.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อธิบายตอนท้าย

เมื่อพระอาการประชวรหนักลง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เสด็จแปรสถานมาประทับอยู่ณพระวิมานองค์ตะวันตก พระองค์ดำรงอยู่ใน
 พระสติสัมปชัญญะเป็นปกติเรียบร้อยมา แต่พระอาการนั้นยังทรุดหนัก ๆ
 ตามลำดับ จนถึงวันพุธขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๕ ปีกุน ยังเป็นโทษก
 จุดศักราช ๑๒๓๒ เวลา ๗ ทุ่ม ๕ บาท เสด็จสวรรคต พระชนมายุ ๖๓ ปี
 กับ ๑๑ วัน เสด็จดำรงในสิริราชสมบัติ ๒๖ ปี ๗ เดือน ๒๓ วัน.

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

